GIRGINOVA v. Bulgaria (№ 4326/18)

Обставини справи

Заявницею в цій справі була журналістка, яка працювала в медіаресурсі *Sadebni Reportazhi*, який висвітлював діяльність судової системи.

У жовтні 2015 року вона подала запит на доступ до мотивувальної частини рішення, що не було оприлюднено. Йшлося про виправдувальний вирок, ухвалений Софійським міським судом стосовно колишнього міністра внутрішніх справ у резонансній справі щодо нібито зловживання засобами спеціального (таємного) спостереження.

У листопаді 2015 року адміністратор даних міського суду міста Софії (Болгарія) відмовив заявниці в доступі, пославшись на те, що після консультації з головою колегії суддів, яка розглядала справу, було встановлено, що мотивувальна частина рішення містить загальну інформацію про технічні способи застосування засобів таємного спостереження, а не лише інформацію щодо конкретних доказів, отриманих у певній справі за допомогою таких засобів. Така інформація є державною таємницею відповідно до національного законодавства.

Заявниця оскаржила цю відмову в судовому порядку, зокрема, на підставі того, що це порушує її конституційне право на доступ до інформації. Адміністративний суд Софії відхилив її позов.

Заявниця подала касаційну скаргу, посилаючись, серед іншого, на статтю 10 Конвенції. 06 липня 2017 року Верховний адміністративний суд Болгарії залишив у силі рішення нижчої інстанції, вказавши, що доступ до публічної інформації може бути обмежений у випадках, передбачених законодавством, і що це за визначенням є пропорційним, оскільки вибір щодо того, яка інформація не повинна розкриватися, був зроблений законодавчим органом.

Заявниця скаржилася до ЄСПЛ за статтею 10 Конвенції на те, що відмова надати їй доступ до мотивувальної частини рішення була непропорційною, зокрема тому, що адміністративні суди не дослідили, чи була ця відмова обґрунтованою за конкретних обставин, а також тому, що в демократичному суспільстві не було «необхідності» засекречувати всю інформацію, пов'язану з використанням спеціальних засобів спостереження. Вона також скаржилася за статтею 13 Конвенції на те, що адміністративні суди не розглянули питання пропорційності відмови у світлі конкретних фактів справи.

Оцінка Суду

Щодо стверджуваного порушення статті 10 Конвенції:

Стаття 10 Конвенції прямо не передбачає право на доступ до інформації, якою володіють органи влади, та не зобов’язує їх розповсюджувати таку інформацію.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

Водночас, відповідно до практики Суду, встановленої у постанові Великої палати у справі «Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини» (Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary, [ВП], № 18030/11, 08 листопада 2016 року), таке право або обов'язок може виникати, якщо розкриття інформації було призначене рішенням суду (що не є предметом розгляду в цій справі) або якщо доступ до інформації є необхідним для здійснення права на свободу вираження поглядів особою, яка її запитує.

Критеріями для визначення того, чи є доступ до інформації необхідним для здійснення права на свободу вираження поглядів, є: (а) мета запиту на отримання інформації; (б) характер запитуваної інформації; (в) роль особи, яка звертається за інформацією, в її отриманні та поширенні серед громадськості; та (г) чи є інформація наявною та доступною. Ці критерії, як правило, є кумулятивними.

ЄСПЛ дійшов висновку, що метою запиту заявниці до міського суду міста Софії було отримання інформації, що стосувалася її професійних обов'язків як журналістки. Також цей запит був підготовчим кроком у її роботі як репортерки, яка висвітлювала роботу системи правосуддя.

Не менш важливим став і той факт, що документ, який заявниця прагнула отримати, містив мотивувальну частину рішення у кримінальній справі, яка спричинила значний соціальний резонанс. Незважаючи на це, є аксіомою, що мотиви будь-якого судового рішення сприяють прозорості та підзвітності судової системи. Вони розкривають, яким чином відповідний суд підійшов до розгляду та вирішення питань, що виникли у справі, і становлять ключовий запобіжник проти судової помилки, запобігання якій становить інтерес для всього суспільства.

ЄСПЛ неодноразово підкреслював у різних, але дотичних контекстах, що відкритість судових рішень є одним із засобів підтримання довіри громадськості до судів і сприяє забезпеченню справедливого судового розгляду, що є ознакою демократичного суспільства. Крім того, Суд зазначав, що питання функціонування судової системи належать до сфери суспільного інтересу.

Щодо критерію наявності та доступності інформації, Суд зазначив, що запитувана інформація була готовою й доступною. Потенційна необхідність редагування документа перед наданням доступу до нього не може розглядатися як суттєва перешкода.

З огляду на вищезазначені міркування, Суд дійшов висновку, що скарга є сумісною ratione materiae з положеннями Конвенції.

Статус жертви

ЄСПЛ вказав, що не було жодних ознак того, що мотивувальна частина запитуваного рішення була оприлюднена або іншим чином надана заявниці. Крім того, не було припущень, що існував інший спосіб, яким заявниця могла б отримати доступ до цієї мотивувальної частини. Тому Суд не мав підстав вважати, що заявниця втратила статус жертви щодо предмета своєї скарги до Суду.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

А) Наявність втручання у право заявниці за статтею 10 Конвенції.

Суд встановив, що відмова надати заявниці мотивувальну частину виправдувального вироку становить втручання в її свободу вираження поглядів.

Б) Обґрунтування втручання.

Для того щоб таке втручання було сумісним із статтею 10 Конвенції, воно має бути: встановлене законом, необхідне в демократичному суспільстві та переслідувати легітимну мету.

ЄСПЛ вказав, що хоча окремі законодавчі акти Болгарії однозначно передбачають, що вироки у кримінальних справах повинні проголошуватися публічно й публікуватися в Інтернеті, жоден із цих актів не містить норм щодо порядку отримання доступу до таких рішень третіми особами, у разі якщо їх не було оприлюднено.

З огляду на викладене, виникають сумніви, наскільки регулювання в Болгарії умов і порядку, за яких треті особи, зокрема журналісти, можуть отримати копії судових рішень у кримінальних справах, є передбачуваним. Отже, в Суду були підстави для сумнівів щодо того, чи було втручання у право заявниці, гарантоване статтею 10 Конвенції, «встановлене законом», зважаючи на те, що одним із елементів цього критерію є саме передбачуваність.

ЄСПЛ встановив, що розголошення інформації про методи чи технічні засоби, які використовуються органами влади для здійснення таємного спостереження, може становити загрозу національній безпеці, зокрема, якщо таке розкриття може впливати на майбутню ефективність використання відповідних засобів у справах, що стосуються національної безпеки. У світлі викладеного Суд визнав, що втручання переслідувало легітимну мету захисту національної безпеки у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції.

Загальне значення принципу відкритості судових рішень у демократичному суспільстві, включно з їх мотивуванням, уже було підкреслено Судом вище. Це твердження має ще більшу вагу стосовно мотивів ухвалення виправдувального вироку високопосадовцю, обвинуваченому у скоєнні тяжкого злочину, з огляду на необхідність запевнити суспільство в тому, що кримінальне право застосовується однаково і неупереджено, у тому числі щодо осіб, які обіймають владні посади.

Щодо можливості відступу від цього принципу з огляду на національну безпеку, Суд уже визнавав у різних, але тісно пов'язаних контекстах, що навіть у тих випадках, коли справа стосується питань національної безпеки та містить засекречену інформацію, повне приховування судового рішення від громадськості не може вважатися обґрунтованим. У зв'язку з цим Суд вказував, що існують процесуальні механізми, здатні враховувати законні міркування безпеки без скасування основоположних процесуальних гарантій, таких як відкритість судових рішень.

ЄСПЛ дійшов висновку, що рішення міського суду міста Софії повністю засекретити мотивувальну частину виправдувального вироку, і відповідне

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом

втручання у права заявниці, гарантовані статтею 10 Конвенції, слід розглядати як таке, що виходить за межі прийнятних меж свободи розсуду, якою користувалися болгарські органи влади в цьому питанні, а тому воно не відповідає критерію «необхідності в демократичному суспільстві», що є порушенням статті 10 Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 13 Конвенції:

Ефективний засіб юридичного захисту, що вимагається статтею 13 Конвенції, повинен дозволяти компетентному національному органу як розглянути суть відповідної скарги за Конвенцією, так і надати відповідну допомогу.

Під час розгляду справи ЄСПЛ дійшов висновку, що процедура судового перегляду, розпочата заявницею, не забезпечила (і, можливо, не могла забезпечити за болгарським законодавством) ефективний засіб юридичного захисту щодо її скарги за статтею 10 Конвенції.

Національним судом було запропоновано розглядати справу заявниці в порядку, передбаченому положеннями Адміністративного процесуального кодексу Болгарії. Однак запропонована процедура не могла розглядатися ЄСПЛ як ефективний засіб правового захисту стосовно скарги заявниці, оскільки, як пояснив Верховний адміністративний суд Болгарії, така процедура не породжувала права для відповідної особи на отримання відшкодування. Також не існувало жодних вимог щодо розгляду такої скарги за участю особи, яка її подала, або щодо того, щоб орган, який розглядав скаргу, забезпечував ефективну участь цієї особи у провадженні. На національному рівні також не згадувалося про будь- який інший ефективний засіб правового захисту. На переконання ЄСПЛ, все це у своїй сукупності суперечило статті 13 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 04 березня 2025 року й набуло статусу остаточного 04 червня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом